Zbornik
Instituta za kriminološka i
sociološka istraživanja
2010/ Vol. XXIX / 1-2 / 141-152

Originalni naučni rad
UDK: 343.97:316.482-053.6
364.642.5-053.6
ID broj: 180172300

SKITNIČENJE I PROSJAČENJE - OD NUŽDE DO IZNUDE
- socijalnopatološki i kriminološki aspekt -*

Zlatko Nikolić*
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Vekovni problem svih socijalnih sredina bili su skitnice i prosjaci, odnosno, jedan manji deo članova svake društvene zajednice koji nije mogao da se uklopi i snađe u svom društvenom okruženju. Oni su otuda, budući da su morali da žive i preživljavaju, svoju "sreću" tražili u stalno novim i novim sredinama, a bez oslonca i staništa među tamošnjim ljudima. Međutim, oni su uvek računali na tuđe milosrđe, odnosno, empatiju tih njima nepoznatih ili poznatih ljudi, a da bi to pospešili pribegavali su i svojevrsnom agraviranju izgleda njihovog problema: prljava i pocepana odeća, obogaljenost, prilagođena blagoglagoljivost i slično. Vremenom je, nažalost, ta njihova nesreća postala izgledna šansa za organizovani biznis beskrupuloznih izrabljivača, pa je kriminalizacija ovog socijalnopatološkog fenomena predmet ovog rada.

KLJUČNE REČI: skitnice / prosjaci / milosrđe / kriminalizacija / prevencija

UVOD

Nema godine ili, bolje rečeno, nema generacije tinejdžera koja svoj "sukob" sa sredinom (roditelji, vršnjaci, simpatije i slično) ne rešava tako što od problema beži u fizičkom smislu, napuštajući sredinu u kojoj ih "ne razumeju" ili u kojoj ne mogu da se snađu. Tako je samo u Beogradu u

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat rada na projektu "Prevencija kriminala i socijalnih devijacija" koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije, broj 149016.
* E-mail: zlatkon@ptt.rs

toku 2009. godine takvo rešenje potražilo 123 tinejdžera[1], od čega su na svakog jednog dečaka "kofere pakovale" čak tri devojčice. Ovaj problem, međutim, nije karakteristika samo naše socijalne sredine, već i svih drugih i to utoliko više ukoliko je razvijenost zajednice i mobilnost stanovništva zbog toga veća. Policije svih zemalja, zato, imaju svoja odeljenja koja se bave upravo tim problemom, a rezultati naše policije su, srećom, za sada sasvim solidni[2].

Skitničenje, kako se to službenim jezikom naziva kada je neko napustio svoje rodno mesto i stanište, nije novina ovog vremena, već datira od vremena kidanja feudalnih veza i obaveza u Evropi, robovskih obaveza ili isteka kazne deportovanih osuđenika u Americi, Australiji i drugim kolonijama u devetnaestom veku. Tada se, naime, zbog prestanka dotadašnjih obaveza prema feudalcima ili kolonijalnim vlastima, ali i promena koje je nametala industrijska revolucija, mnogi feudalni podanici i bivši robijaši krenuli da traže posao, udomljenje i "svoje mesto pod suncem" (Kostić, M. 2010, 241-256). To ih je, razumljivo, vodilo van svog okruga ili svoje zemlje i dalje iz mesta u mesto, a sve u potrazi za ukorenjivanjem u nekoj socijalnoj sredini. Te sredine, pak, nisu ni mogle da budu niti su bile naklonjene svim tim došljacima, pa mnogi od njih nisu mogli da pronađu to što su u svojim htenjima i očekivanjima želeli. Budući beskućnici u novim sredinama oni su i tretirani kao skitnice, a mnogi od njih su postajali i prosjaci radi preživljavanja. Zbog toga se, verovatno, između beskućnika i skitnica, sa jedne strane i prosjaka i prosjačenja, sa druge, u javnosti i čak u literaturi stavlja znak jednakosti, iako te dve kategorije ljudi u nevolji nisu u svemu iste, niti im je zajednički imenitelj u mentalnom smislu posebno značajan.

SKITNIČENJE I SKITNICE

Pretpostavka je da naš termin skitnice i skitničenje potiče od starovekovnih naziva za nomadska plemena "Skiti", odnosno, starogrčkog Skýthai ili latinskog Scythae (Vujaklija, M. 1980, 853), kako su u tim starovekovnim državama tretirani svi nomadski narodi severno od Crnog i Kaspijskog mora. U svakom slučaju, pod skitnicom i skitničenjem se podrazumeva neko ili neki koji nemaju stalno prebivalište. Nomada ili skitničkih plemena je prema tome bilo od nastanka sveta, ali se u

[1] Podaci MUP-a Beograd
[2] Prema podacima MUP-a Beograd, vraćeno je svih 123 odbeglih u kalendraskom uzrastu od 14 do 18 godina.

savremenom značenju kao socijalnopatološka forma pod skitničenjem podrazumeva mnogo uži pojam od nomada. Skitnicama, prema tome, smatramo samo osobe (individue) koje "beže" iz svog užeg okruženja u neko novo, a da pre toga nemaju određeni cilj ili odredište, osim tog svog imaginarnog da ih u njihovom okruženju sve "guši", da su neshvaćeni, da ne mogu da ispolje svoje sposobnosti, pa zato i da se samorealizuju u njemu. Pri tome, kalendarska zrelost ne igra neku posebnu ulogu u takvom shvatanju, već je u pitanju njihova emocionalna i socijalna zrelost. Srećom, mnogi od njih se nakon prvih iskustava brzo "probude" i shvate da problem nije samo u socijalnoj sredini već i u njima samima, te uspeju da se ponovo prilagode okruženju iz koga su pobegli[3]. Međutim, jedan manji broj od odbeglih od kuće stvarno postaju skitnice i fiksiraju takvo ponašanje, pa ih, kako se to kolokvijalno kaže, "ne drži mesto". Najgore od svega po njih i po socijalne sredine u kojima oni egzistiraju je u tzv. fenomenu sekundarne identifikacije, a oni, upravo zato, egzistiraju na maloj razlici između pravih skitnica i prosjaka (Nikolić, Z. 2000, 481). Skitnice, zapravo, zbog načina življenja (iz sredine u sredinu) nikada ne mogu da predvide kako će i koliko razumevanja za svoja "viđenja sebe" naći u novoj sredini, pa su zbog nužde preživljavanja prinuđeni i na privremeno prosjačenje, robovske uslove privremenog rada i eksploatacije, prostitucije, sitnih krađa, prevara i slično.

Pod skitnicam i skitničenjem, dakle, ne podrazumevamo ekonomsku iznudu nezaposlenih koji traže posao i egzistenciju u periodima ekonomske krize, kakav je to slučaj bio u SAD-u početkom prošlog veka i sada, ili naše ekonomske migrante od sedamdesetih godina prošlog veka do danas. Takođe ne bi moglo da se u skitnice i skitničenje uvrste ni neke etničke grupe (među Romima, na primer) kojima je skitnički način življenja u vrednosnom sistemu njihovih običajnih normi. Taj kulturni konflikt, prema tome, nije reper za definisanje nečijeg načina življenja, iako izaziva neslaganje i, čak, prezir većinskog stanovništva u skoro svakoj društvenoj zajednici[4].

Pod skitnicama i skitničenjem, zato, podrazumevamo samo osobe i njihovo ponašanje koje iz nekih svojih objektivnih ili subjektivnih razloga ne mogu da pronađu ukorenjenost u socijalnoj sredini iz koje potiču. Potreba

---

[3] Primera među tinejdžerima koji su bežali od kuće ima bezbroj, na šta ukazuju podaci svih socijalnih službi u svetu, pa i naši podaci koje smo već naveli u uvodu.

[4] Problemi sa Romima u evropskim zemljama, kao što su Italija i Francuska, na primer, ali i u Češkoj, Sloveniji i kod nas, ne govore o rasizmu i diskriminaciji te etničke grupe, kako to neke nevladine organizacije i neki mediji olako nazivaju, već otpor većine prema kulturi življenja tih etničkih grupa.

za pripadnošću je, naime, jedna od osnovnih ljudskih potreba, jer čovek ne može da bude sam, iako je svestan da je sam. Taj osećaj usamljenosti, objektivno ili subjektivno, blizak mu je ludilu, pa je on u stalnom nastojanju da prevaziđe taj osećaj straha i "kreira" svoju sudbinu kroz prevazilaženje pasivnosti svoje egzistencije (From, E. 1984, 116). Zbog toga on traga za sebi sličnima, u čijem okruženju može da pronađe svoju socijalnu satisfakciju i osećaj samopotvrđivanja, pa zato skitnice ne moraju da budu i nisu uvek samo osobe bez zanimanja, kako se najčešće pretpostavlja, već samo ljudi "bez korena" i puni nerealnih želja.

Sve društvene zajednice će, prema tome, uvek imati članove koji ne mogu da se ukorene u postojeće vrednosne, kulturne i običajne norme, jer ne podnose nametnute im uloge i očekivanja socijalne sredine. Da to nije tako onda bi ljudi, po funkcionalističkom shvatanju društva, stvarno bili statični igrači uloga koje im dato društvo nameće, a samo bi aberanti uticali na određene promene (Nikolić, Z. 2000, 201). Svaki čovek je, međutim, uvek zaseban i individua za sebe, pa on kao takav niti može niti prihvata unapred mu dodeljene uloge i očekivanja socijalne sredine. On je, naime, uvek iznad i izvan uloga koje su mu unapred određene i koje se od njega očekuju, a koje mu se nameću socijalizacijom preko agenasa ili prenosnika za to: porodica, vršnjaci, škola i mas-mediji. Budući svestan svojih mogućnosti i nemogućnosti da ih realizuje u datoj socijalnoj sredini, pojedinac može, a neki to i čine, da potraži novu sredinu u kojoj će i po svom sopstvenom saznanju biti pridošlica i autsajder, dakle još uvek neukorenjen.

Problem savremenih skitnica među tinejdžerima, ali i adultima, leži upravo u toj ukorenjenosti, s tim što je vidljivo da je adultima bilo potrebno više vremena da racionalizuju svoje razloge za "bekstvo" i odluče se na to, a nakon više neuspeha u svom životu nego tinejdžerima. Tinejdžeri, sa druge strane, posle prinudnog vraćanja od strane organa formalne socijalne kontrole i uviđenog neuspeha, lakše prihvataju okolnosti koje ih okružuju i "guše", dok adulti nastavljaju sa "traženjem krivca" za svoju nesreću i nezadovoljstvo[5]. Otuda se među odraslim skitnicama najčešće susreće povrat u različitim prihvatilištima za odrasle, jer oni, nakon višegodišnjeg skitničenja, dospeju u kategoriju prosjaka i beskućnika.

[5] Istorija naseljavanja kolonija iz evropskih zemalja ukazuje na to da su među "tražiocima nove sreće" bili i oni koji su sve to već imali u svojoj matičnoj zemlji, kao što su mnogi engleski, španski, portugalski i drugi aristokrati tog vremena.

PROSJAČENJE I PROSJACI

Dok je problem skitnica u njihovom neuspehu da dostignu socijalnu satisfakciju kroz ukorenjenost ili pripadnost u određenu socijalnu sredinu, odnosno, uspehu i samopotvrđivanju u njoj, prosjacima i prosjačenju je koren u neuspehu socijalizacije u izgradnji i internalizaciji vrednosnog sistema povezanog sa čovekovom potrebom za prevazilaženje pasivnosti njegove egzistencije kroz stvaralački akt. Obe ove egzistencijalne protivurečnosti čoveka, naime, jesu produkt njegove svesti, koja je imanentna samo njemu, kao dar ili "prokletstvo" prirode (From, E. 1984a, 48-50). On, da bi preživeo i samorealizovao sebe kao društveno biće, mora da se udružuje sa drugima u društvenoj podeli rada, a da bi to mogao mora da ima i određeni odnos prema radu ili svom stvaralačkom aktu. Kako se taj odnos prema radu izgrađuje i nameće kroz proces socijalizacije ličnosti, prosjaci su osobe koje za tu imanentnu potrebu čoveka nisu osposobljene i zato je ne zadovoljavaju radom kao stvaralačkim aktom, već glumom i prikazivanjem sebe kao nemoćne, bogalje, oštećene u bilo kakvoj nesreći ili slično, dakle, nesposobne za rad. Oni zato u takvom "uspešnom" prikazivanju sebe kao nesposobne za rad nalaze satisfakciju, pa dobro proučavaju mesta i uslove na kojima će i pod kojima će ljudi biti milosrdniji ili lakši "plen" njihovom ubogom prikazivanju. Iskustvo i prvi uspesi u tome ih uče da je osećaj solidarnosti i empatije sastavni deo socijalizovanih ljudi koji su njihova ciljna grupa. Na taj način ljudsku potrebu za stvaralačkim aktom i prevazilaženje pasivnosti svoje egzistencije prosjaci zadovoljavaju u naporu da druge prevare svojim performansom, da bi se vremenom, zbog unutrašnje zakonitosti "posla" kojim se bave, sasvim uživeli u svojim ulogama, kao posledici sekundarne identifikacije[6].

Mediji, otuda, ne beleže slučajno da prepodnevni bogalji sa ulica uveče odbacuju štake i igraju fudbal, da navodno obogaljeni vojnici u uniformama traže pomoć, da pokazuju rane i obogaljene udove kao da su iz nekog minulog ratnog vremena i slično. Reakcija socijalnih sredina u kojima se prosjaci svakodnevno pojavljuju je, stoga, ambivalentna, jer prosjak uporno pokušava da verbalno i neverbalno saopšti da i oni (prolaznici) jednog dana mogu da budu u istoj ili sličnoj situaciji, pa da je milosrđe svojevrsno iskupljenje. Kada se tome doda da sve religije, a i

[6] Nije, doduše, nepoznato da i u biljnom i u životinjskom svetu postoje vrste koje egzistiraju kao paraziti, ali i parazita u okviru samih vrsta koje nisu parazitske, već samo jedan manji broj njihovih članova. Ljudski rod, prema tome, nije ništa posebno u prirodi kojoj pripada.

građanski moral, naglašavaju da je empatija i milosrđe nešto što je poželjno u vrednosnom sistemu ljudi, onda nije čudno da veliki broj ljudi podleže tom iskušenju da budu milosrdni. Da to nije tako, prosjaka u tolikom broju i tako dugo ne bi ni bilo na gradskim i seoskim ulicama i trgovima, pred crkvama, tržnicama i drugim prometnim mestima, ali sve više i na pragovima stanova i kuća građana.

KRIMINALIZACIJA I KRIMINALNA EKSPLOATACIJA SKITNICA I PROSJAKA

Zvaničnih i statistički propraćenih podataka o odbeglim tinejdžerima od kuće postoje, kako smo i u uvodu naveli, jer su oni deo službenih obaveza svih policija sveta. Tako statistike beleže podatke o deci beskućnicima ili "dece sa ulice", čiji broj omogućava pretpostavku da ih na pragu ovog veka u svetu ima preko sto miliona (Kostić, M. ibid). Taj pojam "deca sa ulice", sam po sebi, asocira na nešto neprirodno, nekontrolisano i civilizovanom čoveku nesvojstveno, jer u životinjskom svetu takve pojave skoro da i nema. On takođe asocira na visoku povredljivost tako unesrećenih lica, odnosno, na viktimološku predisponiranost te dece da budu žrtve raznih eksploatatora, uključivši i njihove roditelje ili bližnje. "Zakonima verni građani" ih pak nazivaju besprizornim[7], iako taj termin etimološki nema validan koren, ali to ne menja činjenicu da su to deca ulice i beskućnici. Kao takvi, a zbog emocionalne i socijalne nezrelosti, povodljivosti, i lakovernosti, deca sa ulice su izuzetno lake žrtve za beskrupulozne ljude, pa deca skitnice (odbegli od kuće) i deca sa ulice (beskućnici) veoma brzo postaju i prosjaci i prostitutke i lopovi, sve sa jednim ciljem: da oni prežive, a kriminogeni eksploatatori da na njima zarade. Nisu, otuda, retki natpisi u medijima o otkrivanju i hapšenju organizovane grupe kriminalaca koji kupuju ili, prosto, kradu decu u siromašnim zemljama ili krajevima, a radi organizovanog prosjačenja, krađa, ropskog rada ili maloletničke prostitucije[8].

---

[7] Termin potiče iz vremena carske Rusije (17. vek), a u istoj zemlji je aktuelizovan i kao takav prihvaćen i šire nakon Prvog svetskog rata. Dovoljno je da se setimo Makarenkovih napora i rada u nekoliko vaspitnih kolonija, ali i pisanih dela, kao što su: Zastave na kulama, Metodika vaspitnog rada i druge.

[8] U medijima je nedavno objavljivano o hapšenjima organizovanih grupa kriminalaca, koji su iz bivših istočnoevropskih zemalja prebacivali radi prosjačenja, krađa i prostitucije kupljenu ili ukradenu decu. Tako je u Velikoj Britaniji uhapšena grupa od čak 24 rumunska građana, koji su više desetine dece uzrasta od jedne do deset godina prisiljavali na prosjačenje, krađe ili prostituciju.

Taj "biznis" organizovanih kriminalaca ili neregistrovanih eksploatatora dece skitnica ili dece sa ulice (roditelji, rođaci ili poznanici), očigledno, ima značajan resurs od preko sto miliona takve dece i sa tendencijom njihovog uvećanja. Zbog toga nije moguće govoriti o eliminisanju problema ili, čak, značajnijoj redukciji istog, jer na njega ne utiče samo "zao duh" kriminalaca, već velika ponuda "materijala" za eksploataciju. Koreni toga, međutim, leže u ekonomskim, vrednosnim i kulturnim normama određenih sredina, ali i u kupcima takvih "usluga". Ljudi koji su, na primer, smislili da im je pašteta od jezika određene vrste ptica delikates i zbog toga uništavaju skoro celu vrstu, nisu imuni i na tako bestijalnu eksploataciju dece, pa u njihovim zemljama i postoje i takva "tržišta". Dok ima tržišta, nažalost, ima i prodavaca usluga, a to što su deca jedino kod ljudi postali roba stvar je njihove svesti i civilizacije. Budući da istorija beleži da taj fenomen nije samo ovovremeni, već istorijski, a da se i tokom cele te istorije beleže razni napori u vidu moralnih i zakonskih pretnji za zanemarivanje, eksploatisanje i zlostavljanje dece, onda je jasno gde problem leži.

Ali, da zakonske pretnje i moralne osude nisu bile delotvorne u potpunosti znali smo ili smo slutili još pre pojave modernih sredstava za komunikaciju, kakav je internet, na primer. Nažalost, taj ovovremeni fenomen skoro "nekontrolisane" komunikacije nas je uverio koliki je broj tzv. "tamnih brojki" onih među nama "zakonima vernih građana" koji te moralne i zakonske norme krše. Zato smo bili šokirani i konsternirani pri saznanju o širini mreže korisnika dečje pornografije, o njenoj rasprostranjenosti i, skoro, bratstvu modernih pedofila. Svi oni, doduše, nisu neposredno eksploatisali i seksualno zlostavljali decu čije su fotografije ili video klipove plaćali i gledali, ali je jasno da su čak i kao voajeri bili "potrošači usluge" koji su im kriminogeni eksploatatori "dece sa ulice" ili dece odbegle od kuće prodavali. Racionalizacija u vidu, ’pa šta, ja u tome nisam učestvovao‘ nije oprost pred zakonom i zato sva moderna kaznena zakonodavstva i sankcionišu takva ponašanja, a policije sveta sarađuju na otkrivanju i procesuiranju takve "sabraće".

Međutim, za razliku od dece koju bar službeni organi i njihove statistike beleže, odrasle skitnice u koje spadaju različite kategorije po uzrocima i načinu života niko ne prati. Oni su primećeni i zabeleženi samo kod socijalnih službi kada im budu privedeni, ili kada sami zatraže neku pomoć. Ta razlika u socijalnoj brizi skoro svih društvenih zajednica prema maloletnim i punoletnim skitnicama i prosjacima je sasvim razumljiva, jer je i iskustveno uočeno da su maloletne skitnice i prosjaci uglavnom žrtve punoletnih eksploatatora tuđe nevolje. Punoletne skitnice i prosjaci,

podrazumeva se, to nisu i ne moraju to da budu čak ni pod prinudom eksploatatora. Oni su, kako se takođe podrazumeva, pod prinudom svojih unutrašnjih i ličnih razloga za socijalni neuspeh, čak iako su to bili od detinjstva. Otuda socijalne sredine na njihovo prisustvo i ponašanje ne reaguju emotivno i smatraju ih normalnim koloritom određenih gradova ili javnih objekata kao što su crkve, kafane i slično[9].

Naši uslovi življenja, naša kultura i mentalitet takođe imaju neke osobenosti u pojavi i postojanju beskućnika, odnosno, skitnica i prosjaka. Dok je među maloletnicima kod nas, kako smo već naveli, bilo ispod 200 begunaca od kuće, što je za neke razvijene ali i po broju stanovnika veće zemlje zanemarljivo, broj prosjaka je daleko veći i u takvom upoređenju. To što ih službeno zabeleženo nema u našim statistikama[10] ne znači i da ih nema na beogradskim ulicama i ulicama drugih mesta. Pojava je posebno uočljiva od početka tranzicije društvenog sistema devedesetih godina, kada je za veliki broj građana prestala socijalna sigurnost u vidu bezbednosti radnog mesta i mogućnosti socijalne podrške od strane društva. Naopake i, skoro, kriminalne privatizacije, ratovi, inflacija i, posebno, ekonomska blokada zemlje, srušili su ceo obrazac i okvir za ponašanje "zakonima vernih građana". Umesto tog obrasca na koji su navikli, ljudi su bili prinuđeni da se na početku solidarišu sa do juče problematičnim, a sada "snalažljivim" ljudima, jer nas oni ipak snabdevaju artiklima koji nam trebaju, a nedostupni su legitimnim putem zbog blokade. Zato je i prosjačenje u tom okviru "snalažljivih" postalo biznis, pa su među evidentiranim prosjacima u Beogradu preko 90% profesionalni prosjaci, dakle ljudi sa određenim "gazdama", određenim teritorijama za prosjačenje i određenim obavezama u visini zarade. Pošto deca prosjaci, sa majkama prosjakinjama, izazivaju posebnu vrstu empatije, operativno je poznato da pojedine "prosjakinje" iznajmljuju tuđu decu za taj biznis, a cena je, takođe operativna i ne sasvim potvrđena, od 10 do 15 evra po detetu. Zato se i dešava, kako su to zabeležili policijski inspektori, da pri nailasku inspekcija ili policije može da se čuje "poplava" ili "murija", pri čemu "slepi" iznenada progledaju, a hromi prohodaju i čak trče.

---

[9] Skitnice i prosjaci su, pod različitim nazivima, postali i raritet nekih sredina, kao što su pariski klošari za Pariz. Zbog njih se u hladnijim vremenskim uslovima otvaraju i stanice pariskog metroa, a njihove probleme prati i domaća i evroska štampa. Neki od njih su čak ovekovečeni u romanima francuskih klasika književnosti.

[10] Deo podataka o tome ima samo Prihvatilište za odrasla lica u Beogradu, u kome je za sve vreme njegovog postojanja (34 godine) evidentirano tek 1542 prosjaka. Centri za socijalni rad i službena statistika, nažalost, ne beleže ovu pojavu pa je nemoguće istraživati je.

Tako je sa ekonomskom blokadom i naopakom tranzicijom započela i zahuktavala se kriminalizacija društva, pa oni koji to nisu umeli ili hteli počeli su da se bave tzv. "sivom ekonomijom" kao iznajmljeni prodavci švercovane robe. To je za mnoge bilo kratkog veka, jer je konkurencija postajala sve oštrija, a mogućnosti sve manje. Najugroženiji su, stoga, počeli da se snabdevaju iz kontejnera i prosjačenjem, povremenim poslovima, prostitucijom i čak sitnim krađama. Porodice su se raspadale, a ulice postajale sve bogatije novodošlim beskućnicima i iz samih gradova i okolnih naselja. Kruna svega u ovom fenomenu bila je tzv. readmisija naših građana iz zapadnoevropskih zemalja, gde su neki od nesrećnika potražili "bolji svet" i to kod onih koji su nam u svemu što nas je snašlo kumovali zarad svojih interesa. Stoga mi možemo ali i ne moramo da beležimo socijalnopatološke fenomene, kakvi su skitničenje i prosjačenje, jer nas manje ugrožava od ogoljenog kriminaliteta. Međutim, ne smemo izgubiti iz vida da je ta fenomenologija upravo jedan od uzročnika ili etioloških faktora pojavi i opšteg i organizovanog kriminaliteta. Na to nas podseća istorijat pojave i razvoja "Koza nostre", "Trijada", "Kamore", "Ruske mafije" i sličnih, jer je to jedini način da se u eksploatatorskom svetu marginalne grupe, narodi i nacije, socijalno promovišu. Globalizacija ili nasilna unifikacija vrednosnog sistema, prema tome, ima i svoju cenu, a na štetu javno proklamovanih moralnih, religioznih i kulturnih vrednosti, odnosno, na štetu mogućih i željenih tekovina ljudske civilizacije.

MOGUĆNOSTI PREVENCIJE

Sve društvene zajednice u svetu su, iako ne u alarmantnom tonu, prihvatile da problem beskućnika, skitnica i prosjaka postoji i iskazale su poseban odnos prema mladim beskućnicima, skitnicama i prosjacima. Ozbiljnost toga bi mogla da se vidi u zakonodavnim aktima skoro svih zemalja, ali i u jednodušnim pristajanjem da potpisuju sve relevantne međunarodne obaveze i deklaracije. Stvarnost, međutim, nije saglasna sa javno deklarisanom brigom i prihvaćenim obavezama, a pošto je to univerzalno prisutno kod svih društvenih zajednica, čak i kod najglasnijih za zaštitu ove kategorije ljudi, onda tu nešto nije u redu. To što nije u redu je, zapravo, problem između javno nametnutih i očekivanih normi za ponašanje pojedinaca u socijalnoj sredini i individualnih shvatanja tih obaveza, odnosno, internalizaciji takvih normi.

Društvena ili kolektivna svest, naime, poima i saglašava se sa pravom pojedinca da oseća drugačije i da se drugačije vlada u odnosu na

većinske norme. To što oni drugačije žive i beže od zajedničkih normi jeste čin kršenja slova normi, ali ne i njihovog duha, jer duh svih moralnih normi naglašava potrebu empatije ili samilosti prema onima koji ne mogu ili ne umeju da žive i rade kao mi. Da toga nema, skitnica i prosjaka, inače, ne bi ni bilo, jer ne bi imalo ko da im pomogne kao u životinjskom svetu, uostalom. Skitnice i prosjaci su, prema tome, naša stvarnost i naša budućnost, jer kao aberanti oni, iako odstupaju od slova normi ne ugrožavaju i njihov duh, ne ugrožavaju celinu sistema koji je kao civilizacijska tekovina uspostavljen.

Problem ove socijalnopatološke forme ispoljavanja pojedinaca u svim društvenim zajednicama je, međutim, upravo u njihovoj viktimološkoj predisponiranosti. Odbegli od kuće, ma kog uzrasta i posebno deca, su laka žrtva svih kriminogenih tipova ličnosti ili grupa, jer je poznato da su kriminalci i kriminalni svet "najgostoljubiviji". Oni, naime, ne traže ni diplome, ni socijalno poreklo od onih koji im se sami nameću da bi preživeli, pa je među njima dobrodošao svako ko može da im čak i svojom nesrećom, a posebno sposobnošću, doprinese u njihovim poslovima, kao što su prosjačenja, krađe, dilovanje, prostitucija ili slično. Ceni se samo lojalnost i bezpogovorna poslušnost, a suprotno od toga se drastično kažnjava. Sekundarna identifikacija sa prihvaćenom ulogom prosjaka ili prostitutke je već unutrašnja zakonitost načina življenja, pa stepen izloženosti uticajima takvog okruženja, a po teoriji diferencijalne asocijacije (Nikolić, Z. 2000, 154), samo doprinosi fiksiranju takvog ponašanja i povratu nakon društvene intervencije.

Uprkos svega što se o ovom problemu zna i sa naučnog i sa socijalnopolitičkog aspekta, sve društvene zajednice i međunarodne asocijacije s pravom ulažu napore da se pojava redukuje na normalni i prirodno očekivani nivo, odnosno, da se redukuje uticaj kriminalne eksploatacije ove kategorije građana. Stoga nije ni čudno da nema godine u kojoj se ne oglasi svojom deklaracijom neka međunarodna organizacija ili nevladin sektor, sa zahtevom da se problemu "dece sa ulice", skitnicama uopšte i prosjacima ne posveti pažnja, u vidu zaštite od kriminalne eksploatacije. Ako se pogleda lista dokumenata od kraja drugog svetskog rata naovamo, postoje i prihvaćene su brojne deklaracije o pravima čoveka na standard življenja, pa dakle i skitnica i beskućnika svih kategorija, prava raseljenih, prava osuđenika i bivših osuđenika i posebno prava maloletnih beskućnika. Sve deklaracije,

inače, kipte od prava i obaveza potpisnika, ali se problem, nažalost, stalno uvećava[11].

Naše zakonodavstvo i socijalna politika, takođe, imaju sve slatkorečive fraze o pravima unesrećenih i beskućnika, zlostavljanih i eksploatisanih, jednako kao i sav ostali svet, ali je praksa i život tih istih na koje se ti propisi odnose i nadalje isti. Tolerišu se, naime, "ciganski bosovi" koji organizuju prosjačenja, krađe i prostituciju romske dece na svim trgovima, koji prodaju navodne barake za njihovo stanovanje na gradskom zemljištu, koji podmićiju radnike Elektrodistribucije da im ne isključuju divlje i besplatne priključke na javno osvetljenje. Policija, sa druge strane, ne interveniše zbog kršenja saobraćajnih propisa kada Romi kroz grad voze tricikle, prepravljene stare automobile bez oznaka i osiguranja, zaprege koje domorodačko stanovništvo ne sme da koristi, freze, traktore i sličan prevoz za sekundarne sirovine. Ne intervenišu ni kod krađa bakarnih kablova za telefoniju ili struju, jer je lako vidljivo gde kradljivci obgorevaju plastiku sa kablova, ne kontrolišu uništavanje bakarnih oluka na javnim zgradama, mesinganih bisti sa grobalja ili spomenika u gradu i slično. U takvom haosu i anomiji, odnosno višestrukih aršina u primeni propisa ne trpe samo "zakonima verni građani", već i napred opisane žrtve kriminogenih struktura, kao što su odbegla deca, deca sa ulice, prosjaci iz nužde ili iznude i celo društvo u celini. Da li je to politika "viših interesa" nekog ili nekih sasvim je sve jedno za nastavak agonije unesrećenih, ali mogućnosti i oprobanih načina za njihovo suzbijanje postoje, u šta ne podrazumevamo zaključavanje kontejnera i stanica podzemnih železnica, kao u SAD-u i nekim najdemokratskijim zemljama EU.

REFERENCE

(1) From, E. (1984). *Čovjek za sebe*. Zagreb: Naprijed.
(2) From, E. (1984). *S onu stranu okova iluzije*. Zagreb: Naprijed.
(3) Kostić, M. (2010). Deca sa ulice - viktiomološko i pravno sagledavanje, *Pravna riječ*, Vol. VII br. 23, Banja Luka.

[11] Da je licemerje poseban problem u ovoj nevolji, vidi se i po tome da je, na primer, na Brdu kod Kranja proslavljena 60. godišnjica Saveta evrope u organizaciji Republike Slovenije, kao člana EU, a tada i tu je doneta Deklaracija o pravima mladih u kojima se naglašava i pravo na njihovo pristojno i dostupno stanovanje. Kako će i kakvo pravo ta ista Republika da obezbedi građanima, kada je "izbrisala" na hiljade svojih građana iz spiska svojih žitelja, što znači bez prava na stanovanje i egzistenciju?

(4) Nikolić, Z. (2010). *Kriminologija sa socijalnom patologijom*. Beograd: Narodna knjiga.
(5) Vujaklija, M. (1980). *Leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Prosveta.

VAGRANCY AND BEGGARING – FROM NECESSITY TO EXTORTION
- socially pathological and criminological character -

For centuries now, vagrants and beggars were a problem of every social environment, that is, a small part of each social community that could not fit into or get accustomed within its own social surroundings. They have, therefore, since they had to live and survive, constantly been looking for their "happiness" in new and more new surroundings and communities, without any support or residence between local people. However, they have always counted on charity and empathy of known and unknown people around them, and to that matter, resorted to some kind of emphasizing on the looks of their problem – dirty and worn-out clothes, crippled limbs, smooth-talking and etc. With time, unfortunately, their misfortune had become a chance for organized business of unscrupulous extortionists, hence, criminalization of this socially-pathological phenomenon is a subject of this work.

KEY WORDS: Vagrants / beggars / charity / criminalization / prevention